

— Flamenco ovlivňuje každou minutu mého života

Rozhovor s Gabi Jimenezem

Gabi Jimenez, jeden z výtvarníků vystavujících v romském pavilonu Paradise Lost na mezinárodním Bienále výtvarného umění v Benátkách v roce 2007, patří mezi francouzské Gitany. Pochází z hudební rodiny a sám se žije jako učitel hry na flamencovou kytaru. Vystudoval střední výtvarnou školu, samostatně vystavuje od roku 1998. Gabi Jiménez má dvě dcery a se svou ženou žije u Paříže.

V prosinci roku 2006 upořádala Timea Junghaus v rámci příprav romského pavilonu na benátském Bienále pracovní setkání, na kterém se sešli předběžně vybraní romští umělci z celé Evropy, aby si navzájem přiblížili své dílo a východiska. Pro stručné představení velmi výrazného Gabiho Jiméneze přinášíme stručné shrnutí toho, co o svém díle tehdy sám řekl.

Snahou G. Jiméneze jako umělce je přiblížit Neromům romskou kulturu, umožnit obrazům ze života Romů a potažmo romské kultuře proniknout a zabydlet se v kultuře gádžovské, a tak lépe přispět k jejímu pochopení. Tomuto cíli podřizuje své dílo jak výběrem námětů, tak i kompozicí a technikou. Co se týče techniky, nechal se volně inspirovat vitrážemi francouzských chrámů – své obrazy krajiny a lidí skládá z černě orámovaných barevných ploch. Pomocí této techniky, odvozené ze sektoru navýsost gádžovské kultury, pak předkládá veřejnosti obrazy z života Gitanů, který je jeho stěžejním tématem. Zvláštní pozornost věnuje tématice osudu francouzských Romů za druhé světové války (jejich internace v kontrastu s normálním životem francouzských vesničanů hned za dráty lágrů).

Život Gitanů kondenzuje Jiménez do symbolu karavanu. Se stylizovaným obrazem karavanu pracuje nejen jako s autonomním námětem – jako se symbolem gádžům neznámé, „neviditelné“ stránky života Gitanů, ale i jako s „neutrálním“ dekorativním motivem (obrazy připomínající dekorativní zboží nabízené v obchodních řetězcích), který by právě pro svou dekorativnost do neromských domácností mohl lehce proniknout.

Stejná motivace – proniknout do gádžovského světa, případně poukázat na existující, avšak dosud nevnímané průniky – pak stojí za obrazy inspirovaných van Goghem: místo bílých domů v Jiménezově podání slavného Goghova obrazu projíždějí krajinou s cypřiši právě gitanské karavany. Jakoby se snažil naznačit: I tehdy jsme tu už byli.

Helena Sadílková

Korespondenční rozhovor s Gabi Jiménezem vedla v roce 2008 Kateřina Turková a Helena Sadílková.

Mohl byste nám říct něco o své rodině, o Vašem původu? Odkud pocházíte, odkud pocházejí Vaši rodiče? Kolik máte sourozenců? Jak a kde jste vyrůstal?

Mám kořeny ve Španělsku, odtamtud také pochází moje rodina. Můj otec, matka a jejich rodiny pocházejí ze Španělska. Otec z provincie Salamanca, matka je z Malagy v Andalusii. Poznali se ve Francii, protože ve Španělsku to měli lidé jako my těžké. A tak (společně s dalšími) opustili Španělsko a vydali se za jinými členy svých rodin, kteří žili na chudém předměstí poblíž Paříže. A tam se poznali.

Říkáme si *flamencos, calé, gitanos flamencos*. Já a můj bratr jsme se narodili na chudinském předměstí (tedy v porodnici, která byla nejbližší té pařížské chudinské čtvrti). Můj další bratr měl víc štěstí, ten se narodil už v lepší čtvrti, kam nás přesídlila francouzská sociálka. Jsme tři bratři, z toho dva hudebníci.

Neměl jsem úplně jednoduché dětství, protože jsem býval často nemocný. Zůstával jsem doma s mámou, dlouho jsem se držel její sukně. Máma mi předávala romskou kulturu, kulturu flamenca. Každý den jsem s ní zpíval (u nás se zpívá pořád, i když chcete jen říct ano nebo ne), každý den jsem poznával jednotlivé rysy flamenca, historii naší rodiny, historii našich lidí, historii tátovy rodiny, poznával jsem svět *mulů*, našich předků, různé rysy naší kuchyně, magické rituály specifické pro náš rod (Jimenez), učil jsem se všemu, co musí umět muž i žena. I dnes mi moje matka moc chybí a jezdit za ní na návštěvu prostě potřebuji sám pro sebe.

V rodině mojí matky se mezi ženami z generace na generaci předává umění předpovídat budoucnost a navazovat kontakt s jinými světy. Ovládají obřady proti cizímu očarování, umí se spojit s mrtvými, vidí mrtvé... Jsou to čarodějnice.

Když jsem byl malý, postupně se ukazovalo, že mám umělecké vlohy a cit. Mou první opravdovou kytaru mi darovali rodiče, když mi bylo 9 let. Byla to od nich velká oběť, protože tenkrát byla taková kytara strašně drahá. S pomocí otce jsem taky vyráběl loutky, ve škole jsem pak pořádal představení, abych si čas od času vydělal nějaké *love*, pomáhal jsem bratrům, kteří byli mnohem větší vazby než já, protože já byl ten, který vždycky jen chodil zpívat a hrál na kytaru...

Když jsem byl větší, chtěl jsem být loutkoherec, kytarista, umělecký malíř, médium, jasnovidec... S bratry jsme občas v knihovně *čorli* nějakou knížku o umění, knížku pohádek, dějin umění, abych se mohl doma vzdělávat.

Když jsem otci řekl, že bych chtěl být umělec, zařekl se – bylo to jasné ne!

Jak vás napadlo jít studovat na École d'Arts appliquées?¹

Podarilo se mi otce přesvědčit, že moje budoucnost je spojená s uměním a že až budu větší, pomůže mi to. Budu se moci stýkat s gádži, kteří mají *love*, a díky umělecké originalitě, která vychází přímo z mé kultury, budu snáze zdolávat překážky. Chtěl jsem být výtvarník. A motivace mi rozhodně nechyběla!

Ve svém životopise uvádíte, že jste se vzdal povolení k pohybu²... Znamená to, že jste do té doby kočoval? Bylo těžké se kočovnické legitimace vzdát?

V mém životě se střídala období, kdy jsem žil usedle (s rodiči nebo se snoubenkou) a období, kdy jsem kočoval v karavanu, protože jsem neviděl jiný způsob, jak si zachovat důstojný život. Docela dlouho jsem žil v karavanech se vzdálenými členy rodiny, a proto jsem měl i kočovnickou legitimaci. Ten způsob života se mi moc líbil, ta solidarita mezi jednotlivými členy skupiny, oslavy, holky... Ve chvíli, kdy jsem poznal svou ženu (francouzskou gádži), jsem se musel toho života vzdát a najít nějaký kompromis: budeme žít na venkově v domě s velkým pozemkem, abych měl ve svém domě ještě pořád ten pocit svobody.

Rozhodnutí vzdát se kočovnické legitimace pro mě bylo strašně těžké, měl jsem pocit, že se zříkám části sebe sama, že už nejsem svobodný jako vítr, že se nemůžu okamžitě rozhodnout, teď a tady, kudy se vydám... jako synové Luny, jejichž jsme potomky.

Legitimaci jsem si nechal, ale už není platná, už si ji nechodím nechat potvrzovat na četnickou stanici.

Píšete také, že jste si v jednu chvíli „uvědomil svoji romskou identitu“ ... Jak jste si ji uvědomil a co v tom hrálo roli? Vnímáte nějakou sounáležitost s jinými skupinami Romů ve světě?

Začal jsem si uvědomovat, že jsem jiný, když jsem zjistil, že nejsem schopný komunikovat s Neromy. Byli jsme si podobní, toužili jsme po stejných věcech, a přesto nás něco zásadního rozdělovalo: způsob, jakým jsme přistupovali k životu, jaký jsme mu dávali smysl, určitá senzitivita, která je charakteristická pro nás všechny – Romy, Gitany, Manuše, Sinty... Vkládáme naději do svých dětí, do svých blízkých, prahneme po tom být jiní, odlišní, výjimeční a odmítáme se soustředit na hromadění majetku. Odlišuje nás také nenávisť, která je proti nám namířena a která nás nutí, abychom se drželi stranou. „My, lid větru, vody, země a nebes, jsme

1 Střední grafická uměleckoprůmyslová škola.

2 Tzv. „*carnet de circulation*“, jedna z variant dokladů pro francouzské občany, kteří jsou déle než šest měsíců bez trvalého bydliště a bez pravidelného příjmu, a tedy povinný doklad pro prakticky všechny členy francouzských romských kočovných skupin. Více viz K. Klíčová: Zpomalená kolečka aneb přehled výnosů a opatření ošetřujících kočování Romů ve Francii. *Romano Džaniben* – říj 2005, s. 68-98. (pozn. red.)

zde na zemi jen na malou chvíli, vypůjčíme si kousek půdy, pak si vezmeme trošku toho, co potřebujeme, a potom odcházíme. Nebereme si s sebou nic. Svá těla necháváme zemi, abychom jí poděkovali za to, co nám na chvíli půjčila.“

Myslím, že my všichni, co pocházíme z různých skupin Romů, jsme stejní: jsme bratři, protože jsme se kdysi zrodili ze stejné matky.

Často mluvíte o flamencu. Jakou roli hraje flamenco ve vašem životě a ve vašem profesním životě? Jakou roli má flamenco pro Vaši identitu?

Flamenco je zásadní součástí mé identity. Flamencem jsem byl obklopen od svého nejútlejšího věku, koupal jsem se v něm, flamenco mne celého prostupuje, díky flamencu nemizím ze země, dokážu chápat, jak vzniká harmonie mezi věcmi, flamenco mě přenáší, umožňuje mi komunikovat s jinými lidmi. Flamenco je pro Gitany skoro jako náboženství. Skrze flamenco se dokážeme vyvíjet ve světě bez přetvářky, bez nenávisti, vidíme lidi takové, jací jsou, bez uhýbání a klamu. Flamenco je naše každodennost: jídlo, pití, spánek, rada, hra na kytaru...

Moje práce výtvarníka je flamencem zcela podmíněna: ztvárňování myšlenek po způsobu *cantan por sole*,³ barvy jsou jako flamenková schémata – *bulería*, *tango*, *rumba*...

Flamenco ovlivňuje každou minutu mého života, díky němu jsem schopen najít v životě to podstatné; *el duende*,⁴ stav kdy se smísí nebe a země a kdy mohu konečně komunikovat s našimi mrtvými.

Jak jste došel k Vašemu výtvarnému stylu? Byl to výsledek dlouhé cesty? Jaké byly nebo jsou zdroje Vaší inspirace – inspirace pocházející z romského světa i z gádžovského světa?

Cesta k tomu, co dnes charakterizuje mojí tvorbu, byla velice dlouhá. Postupně jsem zcela vyčistil svoji linku, zjednodušil jsem své vyjadřování a význam mých obrazů je nyní čitelnější. Předemnou je ještě dlouhá cesta, protože pokoušení linie a barvy znovu komplikovat je příliš veliké, instinktivní a přirozené. Inspiraci nacházím v tom, co je kolem mne, nade mnou, co mne obklopuje. Je to to, co vidím, dýchám, slyším, to, co jsme my všichni. Stačí jen zvednout oči a ... poslouchat.

Co pro vás znamená romská kultura? A co znamená romská kultura pro vaši uměleckou tvorbu?

Podle mě nelze mluvit o romské kultuře, ale o romských kulturách, které jsou si blízké, navzájem se živí a obohacují. Pokud bychom chtěli najít něco, co nás spojuje, nějaký společný prvek, řekl bych, že je to barva.

3 Jeden ze specifických flamenkových stylů (pozn. překl.).

4 Extatický stav, kdy hudba hudebníka úplně pohltí, jehož dosažení je pro hráče flamenca cílem (pozn. překl.).

Jaké jsou cíle vaší umělecké tvorby? Je možné říct, že má vaše tvorba nějaký konkrétní cíl?

Ano, moje práce má jasný cíl. Chci ukázat, že za karavany, opuštěnými prostranstvími, tábořišti, existují lidské bytosti, které zpívají, pláčou, smějí se, žijí.

Říkáte, že na svých obrazech umísťujete karavany do světa gádžů. Jakou roli hrají karavany na vašich obrazech?

Karavany jsou zosobněním toho, co jsme. Bez nich bychom nemohli zůstat tím, čím jsme. Lidé, kteří jsou kočovníky tělem i duší, každý z nás, Cikán, Rom, Gitan, Manuš, umělec, hudebník, lidská bytost, my všichni se potřebujeme sdružovat v úzkém rodinném kruhu a karavan představuje srdce tohoto kruhu. Pulzuje stejně jako srdce, zrychluje, zpomaluje. Někdy ochorí, je euforický, veselý a něžný, je jako ohniště, které hřeje, je to střed našeho světa, v němž vládne láska a kolem nějž se odpradávná lidé sdružovali, vymezuje nás i vás.

Vy, kteří se díváte na karavany zvenku, na barvy, abstraktní symboly, uvědomte si, že v každém karavanu, který obdivujete, žijí rodiny, osoby, děti, lidské bytosti, lidé, kteří žijí a dýchají ... stejně jako vy, stejně jako já.

Jak si vybíráte témata Vašich obrazů?

Vybírají si mne sami. Najednou se mě zmocní nějaká myšlenka a nepřestává mě trápit, přivádí mě k šílenství, mám z ní deprese. Dokud ji nevísknu do nějakého díla, nezbavím se jí... To je zvláštní, co?

Postavy na Vašich obrazech mají obrovské oči a téměř žádnou pusu. Proč?

Protože i v současné době musí Romové mlčet. Nemohou ještě odhalit svou kulturu, způsob, jak přežívají, způsob, jakým žijí na zemi, protože by se dostali do nebezpečí. Byla by chyba odhalit naše strategie přežití. Naše budoucnost je stále ještě v našich rukou, a to platí dvojnásob, přihlédneme-li k tomu, co se dnes děje. Je hospodářská krize, narůstá netolerance, rasismus, přibývá neonacistů ... Je zapotřebí mlčet, ale nezapomínat. Proto máme velké oči.

Nevytváříte pouze obrazy, malujete také na předměty. Co to pro Vás znamená, jaké místo mají ve Vaší tvorbě pomalované objekty a instalace?

Rád pomalovávám předměty, rád je po svém „pogitanštuji“. Přestávají tak být pouhými předměty, stávají se součástí naší paměti, jsou něco jako knihy. Bohužel, není moc velká poptávka po tom, abych je vystavoval – ale jednou bude!

Jakým způsobem instalujete své výstavy? Je na rozmístění obrazů na Vašich výstavách něco zvláštního, jsou místa, kde rád vystavujete?

Většinou se mne ptají, jak vystavit jednotlivé obrazy. Jejich rozmístění závisí na tom, jaké je uspořádání jednotlivých výstavních prostor. Mám ale rád, když jsou karavany to první, co padne návštěvníkovi do oka... Rád vystavuju v muzeích. Mé práci to dodává slavnostní ráz. Je to svým způsobem výraz uznání.

Vystavoval jste obrazy v romském pavilonu na Bienále v Benátkách. Jak se Vám to líbilo?

Je to pravděpodobně nejvýznamnější událost, které jsem se zúčastnil. Mě i mým kamarádům umělcům se tak dostalo uznání jako umělcům bez ohledu na naše odlišnosti, na naše kultury. Pro Romy obecně to znamená uznání umělecké stránky naší kultury, dokazuje to, že je vše možné a že je třeba jednat, než nám v tom někdo zabrání.

Byl na Biennále nějaký umělec (nebo umělci), který Vás nějak výrazně oslovil?

Líbili se mi všichni. Objevil jsem mnoho romských bratrů ze zámoří, zpoza lesů, z jiných světadílů. Je to asi jako kdybychom poté, co jsme opustili Indii, putovali samostatně několik století, a teď jsme se najednou sešli jako bychom se neviděli jen několik let.

Byl jste jediný Rom, který reprezentoval Francii. Je nějaký romský ve Francii žijící umělec, kterého byste tam rád viděl, někdo, koho jste tam postrádal?

Ano. Sandrat Jayat, kterou velice obdivuji.

Mohl byste jmenovat nějakou výstavu, která je pro Vás důležitá?

Od 5. prosince 2008 vystavuji se skupinou romských i neromských umělců v Německu.

Na jakých projektech pracujete v současné době?

V současné době pracuji se symboly jako represe, vyhoštění, netolerance, rasismus. Řeknu Vám o tom víc, až to bude trochu blíže dokončení. V současné době čekám, až mě políbí múza. Některé práce v tomto duchu jsem již rozpracoval a budou vystaveny v prosinci 2008 v Německu v Kolíně nad Rýnem.

Angažujete se také v několika uměleckých i sociálních organizacích. Mohl byste nám říct něco o vaší práci v organizacích Romani Art a ADVOG?

Společnost *ADVOG* se zabývá problematikou spojenou s „kočujícími osobami“ (těmi, co žijí v karavanech). Pracuje pro nás několik sociálních pracovníků, kteří mají na starost problema-



| Gabi Jiménez s dcerou |

tiku týkající se bydlení, sociálního minima, ekonomických aktivit, otevírání veřejných tábořišť a poradenství v této oblasti, pořádají schůzky s politiky, kolokvia ... Je to opravdu vážně míněné. V této společnosti jsem místopředsedou.

Organizace *Romani Art*, které předsedám, propaguje romskou kulturu: hudbu, současná umění, výtvarné umění, podporujeme občanské iniciativy, organizaci festivalů, jsme napojeni také na jiné organizace, s nimiž spolupracujeme na sladění aktivit, které vybočují z čistě romského rámce (občanská práva, volby, tolerance, ...). V červnu 2008 jsme se zúčastnili festivalu *Akana me* na Slovensku⁵ právě se spolkem, který se jmenuje Aux urnes Etc.

Jaká je podle Vás současná situace Romů ve Francii?

Situace je mizerná. Do tábořišť i jednotlivých čtvrtí se vrací strach, komunity se uzavírají. Vrací se duch předválečné doby a to komplikuje vztahy s gádži. Nemyslím, že se situace lepší, spíš naopak. Myslím, že na mých plátcích nebudou mít Romové ústa ještě dlouho ...

Nevím, kdo jsem, nevím, odkud pocházím, nevím nic o sobě ani o nás. A přesto mám sestry, bratry, bratrance, lidi, kteří se mi podobají, ale mluví jinak než já. Některá slova a věty ale jako by mě přenesly ke mně domů, cítím se jako u sebe doma, ve své rodině, ať jsem kdekoli, jestliže jsem mezi svými, tedy těmi, kterým říkáte Cikáni.

Jsmo lidé země, Evropy, světa, utváří nás cesta, setkání, láska a mír. Naše písně, karavany, kytary, neúčast na násilném světě dokazují, že chceme žít důstojně jako lidské bytosti a v harmonii s naší planetou. Žijeme, abychom viděli slunce a zemřeli, umíráme, abyste všichni mohli dál žít...

⁵ Festival *Akana me* organizuje slovenské romské sdružení *Kesaj čhave*, letos v srpnu v Rakusích proběhl již třetí ročník. Viz fotografie G.Jimenez na <http://kesaj.blogspot.com/> (pozn. red.)

Romano džaniben – řilaj 2008

Časopis romistických studiř

Tento řasopis vychází díky finanční podpoře Ministerstva kultury České republiky.

Publikace byla financována hlavnřím městem Praha z Celoměstských programů na podporu aktivit národnostních menšin na územřím hl. m. Praky pro rok 2008.

Toto říslo je výstupem z výzkumného záměru ř. MSM 0021620825
na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Projekt byl podpořen z prostředků Nadačního fondu obětř holocaustu.

Vydává Romano džaniben
Ondříčková 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300
Šěfredaktor: Peter Wagner
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadřlková
Technická redaktorka: Eva Zdařilová

Recenzovali: doc. PhDr. Jiřř Nekvapil, CSc.
a Ass. Prof. Mag. Dr. Dieter Halwachs

Sazba: Petr Teichman
Tisk: PBtisk, Příbram
Produkci zajiřřřuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz
Náklad: 600 ks

Doporučená cena: 160 Kč
Roční předplatné: 320 Kč (včetně poštovného a balného)
ISSN 1210-8545

Evidenční říslo podle tiskového zákona: MK řR E 6882
Nevyřřádané rukopisy a fotografie se nevracejř. Obsah zveřejněných polemických řlánků
nemusř být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno
Ředitelstvřm pošt Praha ř.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.